

KONDOR BÉLA - BABITS: VERONIKA KENDŐJE I.²

KÉPMEDITÁCIÓ

A keresztény hagyomány szerint a kereszthalálra ítélt, megkorbácsolt Jézus a Golgotára vezető úton keresztyét hordozva többször térdre esett. Arcát, testét vér és verejték borította. Az őt kísérő asszonyok közül egy – kit később Veronikának neveztek el –, mit sem törődve a katonák haragjával, odafutott hozzá, kendőjét nyújtotta neki, így akarván enyhíteni szenvedéseit. Jézus elfogadta az asszony segítségét, megtörölte arcát, visszadta a kendőt, melyen azonban képmásának lenyomata örökre megmaradt.

A Bibliában sem Veronika neve, sem a fenti történet nem szerepel. A Via dolorosa történeteket csupán Lukács evangélista írta le részletesebben, említve a Jézust kísérő asszonyokat is: „*Követte őt a nép és az asszonyok nagy sokasága, akik jajgattak és siratták őt. Jézus pedig feléjük fordulva ezt mondta nekik: Jeruzsálem leányai ne engem sirassatok, hanem magatokat és gyermekeiteket sirassátok, mert íme, jönnek majd napok ...*” (Luk. 23: 27-31.) Veronika (Bereniké, Beroniké) alakja először egy 6. századi apokrif/pszeudoepigraf iratban (Pilátus cselekedetei) jelenik meg. Egy 5. századi írás (Addai tanítás) pedig említi a Jézus arcot rejtő fátylat is; arról számol be, hogy „*az Úr képmását*” az edesszai király lányának küldték el. A 8. században már bizonyosan Rómában volt a kendő; a 753. évi pápai krónika ugyanis megemlíti, hogy III. István pápa a „*nem emberi kézzel festett arcképet*” meztől vitte a körmenetben. Az évszázadok során a kendő kalandos utat járt be, kultusza igazán a középkorban kezdődött. Dante a *La Vita Nuova* (Az új élet) című, 1292-1294 között írt művében maga is utalást tesz a kendőre, leírja a zarándokok sokaságát, akik Rómába jöttek a húsvét hetében, „*meglátogatni azt az áldott képet, amit Jézus Krisztus hagyott nekünk...*”

Függetlenül attól, hogy hiszünk-e abban, hogy e fátyolon levő kép egy *akheiropoiétosz* – természetfeletti, isteni eredetű képmás – hitünk szerint bizonyosak lehetünk abban, hogy ha Krisztusra tekintünk, Istent láthatjuk meg, hisz „*Ő a láthatatlan Isten képe, az elsősülött minden teremtmény előtt*” (Kol.1:15), „*Ő Isten dicsőségének kisugárzása és lényének képmása...*” (Zsid. 1:3)

Ha tehát Jézust szemléljük, eljutunk Istenhez. Bizonyára ez is indította a festőt, hogy Babits versének ihletésére e monótipiát megalkossa. A fájdalmas, szenvedő Jézus-arc üzenete: szenvedtem, meghaltam érted, hogy te élni tudj!

---

¹ Tanszékvezető docens, DRHE Romológia Tanszék

²In: Kókai Nagy Viktor-Kókai Nagy Tímea (szerk.): Reformáció 500. A Biblia (nem) mindenkié. Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen, 2017. 96-105.

Kondor Béla barátai – Pilinszky János, Dávid Katalin, Nagy László – és társai szerint nem volt hagyományos értelemben vallásgyakorló ember, de Isten-keresőként, vallásos emberként élte rövidre szabott (1931-1972) életét. Isten-kereséséről így vall egyik írásában: *„Hiába erőlködöm, képtelenség elképzelni őt magamban. ... Elég tudnom, hogy szeretem, lételemnek része, hiányát érzem – csak őt magát nem, nem! Ez a hihetetlen közelség.”* (Imádság) Kovalovszky Márta művészettörténész szerint: *„Prófétákat, apostolokat festett, bibliai, mitológiai történeteket idézett fel festményein és grafikáin, de minden kompozícióját áthatotta valami profán szellem, vagy legalábbis valami az apokrif iratok »szabálytalanságából«. Egyszerre volt hívő és kételkedő – művészeti értelemben mindenképpen ....”* Barátja, életének hiteles tanúja Dávid Katalin művészettörténész *„bűneit megvalló ember”* – nek, mélyen vallásos léleknek tartotta, aki dacolva az egzisztenciális, s politikai következményekkel, többszöri felszólításra, fenyegetésre sem volt hajlandó eltávolítani vallásos témájú képeit kiállításairól. Egy ilyen esetet – 1960-ban, első önálló kiállításának megnyitása előtt, a Művelődésügyi Minisztérium kiküldött munkatársa és a művész közötti vitát – ír le Dávid Katalin: *„Ezek maradnak, nem szedem le!” „Kondor elvtárs, ezek vallásos képek.” „Én is vallásos vagyok, elvtársnő.” „De a nép!” „Az is vallásos.”* (Természetesen ezek az esetek soha nem maradtak retorzió nélkül.)

A szakrális, transzcendens vonulat – angyalok, szentek, próféták ábrázolása – végigkíséri művészetét, bibliai, mitológiai történetek gyakran szerepelnek festményein, grafikáin, verseiben. Művészársai „az utolsó ikonfestőnek” is nevezték.

Kondor Béla Veronika kendője I. című munkáját 1966-ban készítette. A monotípiát szemlélve több üzenetét is felfedezhetjük az alkotásnak.

Kortárs leírásokból tudjuk, hogy a művész veleszületett szívbetegsége ekkorra súlyosbodott, s magánéleti gondok, magány is terhelték lelkét. A krisztusi-kort épp hogy átlépő Kondor e fájdalmas, szenvedő Krisztus-arca épp ezért egyrészt Isten-keresésének újabb alkotása, bizonyítéka, próbálkozás, Isten-elképzelés, másrészt – feltételezhetően – saját szenvedésének, megtöretésének is kifejezése. Az „önarcosítás” – ami gyakori, s elfogadott művészi kifejezési forma – ugyanis egyértelműen felfedezhető e műben; az ábrázolt Krisztus-arcban a festő arcvonásai jelennek meg, de mindennél világosabban utal erre – bármilyen profán – a Krisztus-arc fülmérete. A töviskoszorú alatt Jézus jobb füle jól, s szokatlanul megnagyobbítva látható. Túl azon, hogy egyáltalán nem jellemző ilyen ábrázolása a Megváltónak – rendszerint arca két oldalát (füleit nagyrészt, vagy teljesen elfedve) haj övezi –, a Kondort ismerő kortársai írásaiból tudott, a róla megőrzött fényképekről látható, hogy a festőnek jellemzően nagy fülei voltak. Mindebből nyilvánvalónak tűnik a szenvedő Krisztussal való azonosulásának ábrázolása, saját fájdalmának is kifejezése. Nem túlzás azt állítani, hogy e kép valódi segélykiáltás, *„cry for help”* is lehetett; a művész gyakran célozgatott – hol komolyan, hol tréfálkozva – a várt és hívott halálra. Környezete tehetetlenül állt önpusztító élete, szörnyű lelkiállapota előtt, idős barátja és mestere, Barcsay Jenő is úgy vélte: *„Nem, nem tudunk segíteni rajta.”* Molnár Edit fotóművész szerint a festő *„1972 nyarán már feladta az élethez való jogát.”* Halálát jóval később „frakcionált öngyilkosságnak” minősítették a szakemberek,

s a Kondor-sors is – hasonlóan Sós Imre és sok más zsenink sorsához – visszatérő témája a genetikai-pszichológiai kutatásoknak.

A mű, de a mögötte meghúzódó művész-sors kapcsán is feltehetünk magunknak néhány kérdést; milyen a viszonyulásom szenvedő, szükségben lévő embertársaimhoz, készséges vagyok-e segítséget nyújtani nekik, egyáltalán meglátom-e mások szenvedéseit? Ha én szorulok rá, van-e bennem alázat, elfogadni mások irgalmas segítségét? Hordozok-e magamban Isten-arcot? Milyen az én Isten-képem? Akik látják életemet, kapcsolataimat, munkámat, szolgálatomat, milyen Istent ismernek meg általam? Rólam milyen képet őriznek majd embertársaim?

Két kérdést pedig feltétlenül meg kell válaszolnunk; találkoztam-e az élő Krisztussal földi zarándokútam során, s keresem-e arcát szüntelen, amint a zsoltáros is mondja: „*Arcodat keresem Uram, ne rejtsd el előlem tekinteted.*” (27. Zsolt. 8-9.)

Kondor Béla – mint kortársai, s művei is bizonyítják – Istent kereső ember volt, e képe különösen illik a nagy erdélyi költő, a mélyen hívő Reményik Sándor *Istenarc* című versének soraihoz:

„ ... *Egy istenarc van eltemetve bennem,/ S most ásót, kapát, csákányt ragadok,/ Testvéreim, jertek, segítsetek,/ mert az az arc igazán én vagyok./*”

További olvasásra:

Dávid Katalin: Vasfüggönyös kereszténység. A Művészettörténeti Dokumentációs Központ Szent István Társulat Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest 2017.

Galambos Ádám: Az utolsó ikonfestő – Kondor Béla gyűjteményes kiállítása a Várkert Bazárban. 2017.05.10. <http://www.evangelikus.hu/az-utolso-ikonfesto-kondor-bela> (Elérhető: 2017. 07. 24.)

Molnár Edit: Kondor Béla Kortárs (34.) 1990./3. sz. 97-110.
<http://deske.hu/iras/html-2006/molnar-kondor.htm> (Elérhető: 2017. 07.24.)

Rácz István: Vallás, hit, szakralitás Kondor Béla művészetében. HITEL 2006. jan. (19. évf.) 76-91.

Tarján Tamás: „*Költő és festő:egy.*” Nagy László hét Kondor Béla-verséről. Tiszatáj (70) 2016./1. sz. 86-93.